

Eerbied voor God en mens en dier

Voorganger: Ds. Heleen Weimar
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Exodus 23: 1-17

Schriftlezing Evangelie: Matteüs 12: 9-15

Der papierdrachen, Marc Chagall

Prediking

Gemeente van Jezus Christus,

Al tien weken (veel meer dan veertig dagen) trekken we door de corona-woestijn. Een barre tijd vol ontberingen en onzekerheden. Toch is het terrein waarop we ons nu bevinden al iets minder dor en droog aan het worden. Er verschijnen oases aan de horizon. Net als het volk Israël in de woestijn beginnen we te fantaseren over onze aankomst in het beloofde land. En dan bedoel ik met het beloofde land niet de anderhalve meter-samenleving – dat is woestijn – maar het echte land van melk en honing, het land van omhelzen en van handen schudden, het land van festivals en volle kerken, van arbeidsvreugde en het zoete rusten na gedane arbeid.

Het zijn niet alleen liedjes van verlangen die we zachtjes beginnen te zingen. Er is ook een grote noodzaak om ons daar nu al een voorstelling van te maken, om nu al grondig na te denken over de keuzes die we moeten maken en de voorbereidingen die we zullen moeten treffen, om überhaupt in de richting van dat beloofde land te kunnen komen.

Als we niets doen, zo luiden de voorspellingen, dan zal de kloof tussen armen en rijken wereldwijd, maar ook in eigen land, alleen maar geweldig toenemen. Als we niets bedenken, is de frisse lucht die we nu inademen zo weer vuil en gaat de opwarming van de aarde even hard weer door als voorheen. Als we niets ondernemen, zal de saamhorigheid en solidariteit die we nu ervaren zo weer plaatsmaken voor verdeeldheid en tegenstellingen.

In deze situatie van wel moeten vooruitkijken, ben ik bijzonder blij met het gedeelte uit Exodus dat we lazen en waar we ook van zongen. Teksten als deze kunnen ons zeker behulpzaam zijn bij onze bezinning op wat er echt nodig is de komende tijd, wat werkelijk van belang zal zijn.

Vorige week zondag lazen we hier in de kerk de Tien geboden, uit Exodus 20, de Tien Woorden die het volk Israël bij de berg Sinaï van God ontving, om aan de hand daarvan met eerbied voor God, voor mensen, voor de dieren en de aarde te leven in het beloofde land. De hoofdstukken die erna komen in het boek Exodus bevatten uitwerkingen en toepassingen van de Tien Woorden. Dat geldt ook voor het gedeelte dat we vanmorgen lazen. Vijf van de Tien geboden worden behandeld en zijn op de één of andere manier te herkennen in de tekst van vanmorgen. Achtereenvolgens:

- geen vals getuigenis afleggen tegen je naaste (9e gebod, komt ter sprake aan het begin)
- geen moord plegen (6e gebod, komen we tegen in vers 7)
- zet niet je zinnen op wat van je naaste is, zijn os of zijn ezel bijvoorbeeld (10^e woord, dat zien we in vers 4)
- houd de sabbat in ere (4^e gebod, beslaat de hele tweede helft van het stuk)
- en vereer geen andere goden (1^e, ook in de tweede helft, in vers 13)

De nadere uitwerkingen van de Tien Woorden zijn in twee soorten formuleringen gesteld:

- de ene vorm is apodictisch, zoals dat heet, dat wil zeggen dat ze beginnen met 'Je zult...' of 'Je zult niet...', net als de Tien Woorden zelf.

- de andere vorm is casuïstisch, beginnend met 'Wanneer...dan...' Dit zijn voorbeelden van concrete situaties, kleine verhaaltjes uit het dagelijks leven.

Dat dagelijkse leven ziet er natuurlijk heel anders uit dan dat van ons. De Tien Geboden en hun toepassingen zijn ontstaan in en heel andere tijd en een heel andere samenleving dan de onze. En toch hebben we er wat aan, aan die casuïstische uitwerkingen. Ze nodigen ons uit, ze inspireren ons om op onze wijze, voor concrete situaties in onze tijd te bedenken wat goed is om te doen en wat goed is om juist niet te doen.

Een drietal uitwerkingen wil ik eruit lichten vanmorgen.

Allereerst uitspraken over de omgang met een vijand.

Ten tweede uitspraken over de omgang met vreemdelingen.

En ten derde uitspraken over de omgang met de aarde en de dieren.

De eerste casus in Exodus 23 luidt:

Wanneer je een verdwaald rund, of een verdwaalde ezel van een vijand van je aantreft, dan moet je hem het dier zonder uitstel terugbrengen (Exodus 20: 4).

Het is een uitwerking van het 10^e gebod: Je zult je zinnen niet zetten op iets dat aan je naaste toebehoort. In deze casus is je naaste geen goede buur, maar een vijand. Die moet je dus ook rechtvaardig en met respect bejegenen. Het komt dicht in de buurt van Jezus' uitspraak in de Bergrede: Heb je vijanden lief.

Ook in het volgende vers gaat het over het dier van een vijand, iemand die jou haat:

Wanneer je ziet dat de ezel van iemand met wie je in onmin leeft onder zijn last bezwijkt, mag je niet werkeloos toezien, maar moet je meteen met hem de ezel afladen.

In deze casus zijn er twee principes aan de orde. Allereerst gaat het om het welzijn van de ezel. Dierenwelzijn. De zorg voor een dier in nood, dat bezwijkt onder zijn last. Verrassend genoeg is deze zorg voor de ezel gebaseerd op het Eerste Woord: Ik ben de Heer jouw God, die je uit de slavernij bevrijd hebt. Daaruit volgt de opdracht dat ook wij anderen van te zware lasten zullen bevrijden, niet alleen medemensen dus, maar ook dieren.

Ook in de Evangelielezing legt Jezus de link tussen de bevrijding uit Egypte en de bevrijding van een dier, een schaap in dit geval. Juist de sabbat, de dag waarop we vrij zijn en de bevrijding uit Egypte gedenken, juist die dag is bij uitstek de gelegenheid om goed te doen, zegt Jezus, aan mensen en vanzelfsprekend ook aan dieren.

Dierenwelzijn, gebaseerd op de bevrijding uit Egypte dus. Het andere principe waar de casus van de te zwaar beladen ezel van je vijand om draait, is dat van de solidariteit, dat wil zeggen: daadwerkelijke saamhorigheid. Bij gevaar, in tijden van nood, brengt noodzakelijke samenwerking mensen nader tot elkaar. Samen iets doen schept een band.

In Exodus lezen we niet: 'Heb je vijand lief.' Maar er is hier dus wel een goeie tip te vinden om vijandschap te doorbreken: werk samen aan iets dat moet.

Deze casus van de verdwaalde ezel en de te zwaar beladen ezel kunnen we natuurlijk niet zomaar kant en klaar gebruiken. Maar ze zetten ons wel aan het denken, over dierenwelzijn in onze tijd. En over kansen en mogelijkheden om vijandschap te doorbreken, door elkaar te hulp te schieten, door samen te werken, gewoon omdat het moet, en zo nader tot elkaar te komen.

Over de omgang met vreemdelingen gaat vers 9:

Je zult vreemdelingen niet uitbuiten.

Jullie weten immers hoe het voelt om vreemdeling te zijn,
omdat jullie zelf vreemdelingen zijn geweest in Egypte.

Ook deze apodictische uitspraak is gebaseerd op de bevrijding van de onderdrukking in Egypte. Het is zeer opvallend hoe vaak er in de Tora gesproken wordt over een eerlijke, rechtvaardige en gastvrije bejegening van vreemdelingen. Er is in de Tora kennelijk een diep besef aanwezig, dat vreemdelingenhaat een zeer menselijke en vaak voorkomende hartstocht is. Het enige wapen dat hiertegen krachtig is, is de herinnering, het gedenken. 'Gedenk dat je zelf vreemdeling was en dat God je van je vreemdelingschap heeft bevrijd.' Ook voor ons geldt dat de les van de geschiedenis, het gedenken het enige middel is dat sterk genoeg is om weerstand te bieden tegen allerlei vormen van vreemdelingenhaat.

Na de uitspraken over de omgang met vijanden en vreemdelingen, volgen voorschriften over de omgang met de aarde. Het voorschrift om eens in de zeven jaar het land een jaar lang braak te laten liggen, is een uitwerking van het sabbatsgebod. Mensen en dieren mogen eens in de zeven dagen één dag uitrusten, volgens het sabbatswoord. De aarde, de grond, het land, mag eens in de zeven jaar een heel jaar rusten.

Ook dit gaan we niet letterlijk overzetten naar onze landbouwmethodes en naar de huidige intensieve veeteelt. Maar de gedachte dat ook de aarde recht heeft op vrije tijd kan allerlei ideeën doen opborrelen, denk ik, om de uitputting, de rooibouw en ontbossing van de aarde tegen te gaan.

De toepassingen van het sabbatsgebod lopen tenslotte uit op de voorschriften om de drie grote feesten Pesach, Wekenfeest en Loofhuttenfeest jaarlijks te vieren.

Ter afsluiting iets over het Wekenfeest, ons Pinksterfeest. Oorspronkelijk was het een oogstfeest. In de loop der tijd veranderde het van karakter en werd op het Wekenfeest de openbaring en wetgeving op de Sinaï herdacht en gevierd. Het werd de gewoonte om de hele nacht ervoor in de synagoge of thuis de Tora de bestuderen (een beetje vergelijkbaar met onze Paaswakes).

Juist op dit Wekenfeest, na een nacht opblijven bij de woorden van God, juist op dit feest werden de leerlingen van Jezus door Gods Geest in vuur en vlam gezet.

Ook wij mogen hopen op de komst en inspiratie van Gods Geest, wanneer wij voor de opdracht staan om de woorden van God te vertalen naar onze tijd en onze situatie en te gebruiken bij alle vragen waarvoor wij ons gesteld zien. Wij mogen hopen op de bijstand van de Geest die ook Jezus bezielde had en hém geholpen had om de Woorden van God te laten spreken in zĳn tijd.

Zo leven we toe naar het komende Pinksterfeest. We worden niet aan ons lot overgelaten in deze barre tijd vol vragen. De wind zal weer aanwakkeren, als ooit, als toen en zal het aanschijn van de aarde vernieuwen.

Amen